

BES^eDA

E L E K T R O N S K A   K N J I G A

Fran Saleški Finžgar

Na petelina

O M N I B U S

BESEDA

Fran Saleški Finžgar

NA PETELINA

To izdajo pripravil

Franko Luin

franko@omnibus.se

ISBN 91-7301-281-5

---

beseda@omnibus.se

www.omnibus.se/beseda

Jutro velikega tedna.

Ob dveh čez polnoč.

Krog ledij sem imel tesno stisnjen pas z naboji, na rami dvocevko. Tak sem tiho šel iz hiše. Po prstih, kakor tipajoč v skrivnost, ko sem zaklepal vežna vrata, sem se ozrl na nebo in se razveselil. Toliko je bilo veselje, da sem občutil udarce srca. Nobenega oblaka, nobene lise po nebesu. Sama čista, na gosto v zvezdah trepetajoča božja dlan. In sem se napotil.

Psi na vasi se niso oglasili. Zakaj skrivnosten je bil moj korak, namenjen skoz tesne vaške ulice v gorsko sotesko. Že je ostala zadnja hišica za menoj, skrita na koncu vasi med drevjem, pa v nobenem oknu ni zakrvavela luč za rdečim zagrinjalom. Hiše so spale in sanjale.

Iz soteske mi je dahnil v lice oster zrak. Pa ni valovil. Še toliko ne, da bi zdramil najtanjši brst na mladem bukovju. Tiho je plul po dolini, kakor je bil tih potok pod njim, kakor moj korak po kolovozu. Kot rani popotniki smo šli svojo pot. Nismo se pozdravili, ne ogovorili in ne vprašali: kam? Zato potok ni šumel, kakor šumi ob belem dnevu in štropotajoč polni korce mlinskih koles.

Potajno je točil vodo čez skalice, da je cingljalo kakor s srebrnimi kraguljci. In pred zarjo razgibani vzduh bi ne ganil kodra na čelu, pa me je vendar poljubljal, da je skelelo v lice. Celò zvezde na ozki progi neba se niso ganile in se niso utrinjale, a je vendar žarelo iz njih s čudovitim ognjem, ki je gorel čisto nizko.

Edino sivoumazana pot je zdaj pa zdaj zaječala, kadar je v mraku noga predrila ledeno skorjico na strnjeni luži.

Ali vselej takrat je občutila moja duša, da se je dvignil božji prst in mi požugal: »Pssst!« . . .

Iz mračnega gozda ob levi in desni je dehtel skrivnosten vonj, duh Velike noči, duh vstajenja. Srce se mi je razburjalo ob tej tajni pomladnega jutra.

Noga ni občutila grudave poti, teža skrbi je drsela z ramen, čelo se je jasnilo, pleča so se dvigala sproščena in prsi so se širile. Začul sem jasno klic vstajenja, zahrepenelo se mi je po življenju. —

»Naprej!« je vzklikalo v duši, »naprej, to je kakor pot do paradiža!«

Tedaj se je na ovinku hipoma dvignil iz gozda steber sivega dima in v motnih obrisih kipel kvišku, miren in resen.

Prebudil me je iz sanj, da sem za hip obstal in premišljal.

»Lovčevo znamenje!« sem hitro uganil. »Boji se, da ne najdem kraja, domenjenega za svidenje!«

Opozorjen sem naglo krenil na levo in kmalu zagledal skozi goščo rdeče plamene, ki so mirno, kakor na sliki, žareli pod stebrom dima.

Ob ognju sem zapazil svojega lovca. Na štoru je sedel, resnoben in zamišljen, kot človek, ki čaka vélikega dogodka. Dolgi brki so bili praznično nasukani. Tako se spodobi za slovesnost.

»Dobro jutro!«

Lovec me ni začutil, ker sem šel nalahko in previdno po stezi. Moj pozdrav ga je predramil. Oko je v bliskih ognja zažarelo v veliki radosti, brki so se ob smehljaju ustnic postavili kvišku, kakor v pozdrav.

»Dobro jutro! Takó ste prišli, kot pride divja mačka. Sem čakal včasih drugih strelcev na petelina. Pa je ta in oni prisopihal in prilomastil, da sem mislil: medved gre.«

»Ko ste pa dremali!«

»Kaj? Dremal? Vso noč nisem zatisnil očesa!«

»Zakaj ne?«

»Od skrbi, pravijo, da človek ne spi. In od veselja tudi ne!«

»Ali vas tako skrbi in veseli petelin?«

»Takole vam povem: če bi prišel k meni človek in bi me povabil: Ti, France, na svatovščino pojdeš jutri in starešina boš — in ob tistem bi prišel drug in bi govoril:

Nad petelina greva jutri: tedaj bi jaz starešinstvo odpo-vedal in šel na petelina. Takle sem, gospod!«

»No, in kako sodite današnji dan? Bo?«

»Snoči sem šel še oprezovat. Pa se je pripeljal na ono bukev. Starec, vam povem, da takih ni mnogo! Tako, sodim, ga dobite, kakor bi šli v kurnik ponj.«

»Bomo potlej videli.«

»Je tudi res. Zakaj stari petelini so pretkani. Po trebu-
hu ti zakruli, brr — pa zleti. Vse sliši, hudir! Mladega
naskakovati — igrača. Nori in brusi in poka tjavendan,
da bi na volu prijezdil podenj. Prav zares.«

»Pa pojdiva! Ne?«

Lovec se je ozrl na zvezde.

»Nič se še ne mudi. Lahko se pogrejete ob ognju. Je
mrzlo, da bi se mi skoro zanohtalo!«

»Pa vendar! Rajši počakava jutra v hribu kakor tu v
dolini.«

Lovec je vzel iz torbe majhno svetilko, segel po ogo-
rek v ogenj in prižgal.

»Z lučjo bova hodila?«

»Je hentano slaba pot in ledena po tem žlebu.«

Nato je poteptal ogenj, pa sva šla.

Takoj za prvim robičem sva morala čez vodo.

»Pazite!«

Lovec je govoril skoro šepetaje, dasi je bil prej ob og-
nju zelo glasen. Prevzela ga je trenutna slovesnost.

Prekoračila sva potok — hudournik — po gugajočih se kamnih.

»Dajte mi puško! Réber je zelo drsna!«

Tudi to je govoril čisto, skrivnostno. Nato sva krenila kvišku.

Korakoma sva se dvigala po strmini. Včasih so zahreščali žeblji na sklizki poti. Vselej je lovec hitro zaobrnil svetilko, da sva se ognila poledičnih plasti in kosov zmrzlega snega, ki se je svetil na črni zemlji kakor bele zaplate. Izpregovorila pa nisva besedice več.

Ob hoji se je razgrela srce. Kri je zaplala z veselejšimi valovi. Noga ni čutila napora. Zdelo se mi je, da z vsakim hipom raste strast, da se razplamteva hrepenenje.

Krog in krog je iz zemlje čudovito puhtelo. Pa to ni bil vonj, ob katerem se jeseni povesi glava in človeka objame modrost — smrti, ko brodiš skoz gozd po vlažnem listju.

Ne, to ni bila smrt, to je bilo rojstvo. Vse naokrog je dehtelo po svežem jutru, vse je v nemem molku čakalo, da zadoni po tokavah mogočni klic: Vstani! Vzbúdi se, zrno, in poženi kal in obrodi cvetlico! Razmakni se, popje, in razvij list in cvet! Oživi, grm, in zapoj, zapoj pesem vstajenja in življenja! In dvigni se tudi ti, kraljeva ptica naših gora, zapusti bivališče v robidi in smrečju in s krepkim zamahom poleti na visoko bukev in — zapoj, zapoj, ti molčeči skrivač — pesem o ljubezni — — —.

Čudo! Gora se odene v sočno zelenje, iz božjega perišča se na bogato nasuje krme po zemlji, v tihi mesečini se poigravajo topli valovi poletja — on, kralj ptic, pa molči. Viharji tulijo, bliski udarjajo — on molči. Listje porumeni, senice nemirno ščebetajo, gladni lisjak zalaja — on molči. Zima zapoje requiem — on ne beži. Tisoči se selijo v strahu pred gladom — on ostane, molči in vztraja.

Ko pa iznad vzhodnih gora prisveti v valovih prve pomladi okópana zarja, tedaj se dvigne on, kralj, in izpregovori kraljevsko besedo s trona mogočne bukve. In on, ki je molčal ob bogato pogrjnjeni mizi, in on, ki ni vzdihal, ko so ječala debla v burji, ki ni bežal, ko so bežali tisoči — zatisne oko in zakrkne uho ter prekipi v edini pesmi, katero zna in pozna — v pesmi ljubezni, ki je edina močna in mogočna, začetek in konec dejanj in nehanj.

Hudi strmec je bil zmagan, žleb preplezan. Po borovničevju in mahu se je vila najina pot. Z vrha visokega bora je žvižgala perut sove, bežeče pred dnem v skrivališče.

Pod borom sva obstala. Lovec je upihnil luč. Z roko je zamahnil proti južni strani. Izpregovoril pa ni več. Tudi šepetaje ne.

Nema sva stala pod drevesom. Zvezda za zvezdo je gasnila. Temni obrisi gozda so rasli od bregov v vedno različnejših črtah. Vrh gore se je rodila iz teme siva cerkva. Potok po dolini je šumel glasneje. Meglena tančica je puhtela iz vrha. Na vzhodu je bledelo nebo, drobni kosmi meglic so bili razkropljeni po poti prihajajoče zarje. Kakor čreda ovčic.

Moj lovec pa ni imel trenutka, da bi ga privoščil vzhajajočemu jutru. Kamor je pokazal z roko, tja se je zamaknil z ostrim vidom in tankim sluhom. Zdaj pa zdaj je zaslonil uhelj z dlanjo in še oprezneje poslušal.

Pri daljni podružnici je zazvonilo dan.

Lovec je postal nemiren. Obe roki je zaslonil za uhlja in obračal glavo na levo in jo obračal na desno. Pogledal sem mu v lice in se potajil, da se nisem nasmehnil. Napeta skrb in strah sta mu zarezala mračne poteze nad oči, košate obrvi so bile srdito naščeperjene, slovesnost brk se je izprevrgla v truden delavnik — ves obraz gost mrak, da se ni vedelo, ali udari iz njega blisk ali posveti sonce.

In posvetilo je sonce. Bliskovito mu je zažarelo lice, stisnjene ustnice so se razširile, z desnico je krepko zamahnil proti jugovzhodu in jo obdržal napeto z iztegnjenim kazalcem kot leseh kažipot ob cesti.

Petelin je zapel . . .

Komaj slišno je donelo z globokim, zamolklim kovinskim glasom v hitrih presledkih daleč na pobočju gore. Razločilo se je pokanje, brusiti ga še nisva čula. Petelin je bil daleč.

Brez obotavljanja sva se naravnala v smer, kamor je kazala še vedno iztegnjena lovčeva roka.

Prihuljeno, stopajoč po prstih, plazeč se po vseh štirih pod vejami in po kolenih plezajoč čez strmec, sva lezla zdržema kakor lisjaka proti petelinu. Včasih je kljub previdnosti počila trhla vejica pod okovanim čevljem. Tedaj sva vselej obstala kakor vkopana in prisluškovala. Čezdalje razločnejši je bil glas, razdalja se je krčila, srce je kar pelo v hitrih, glasnih utripih.

Treba je bilo počakati. Zakaj noga je stopila v odločilno okrožje.

Iz pasu sem potegnil naboj in ga vtaknil v dvocevko. Pod vratom sem odpel gumb pelerine, da mi je zdrsnila na tla. Še ozrl se nisem za njo. Lovec me je zapovedovalno pogledal in visoko dvignil kazalec. Razumel sem. Samo po en korak se smeva ob naskakovanju bližati petelinu-starcu.

Ko je petelin zabrusil vnovič, sem se prestopil prvič in prisluhnil. Lovec je imel čisto prav. Petelin je proizvajal tako kratke, hipno odrezane bruse, da bi le z največjo naglico na ugodnem prostoru utegnil korakniti dvakrat.

Začela se je tekma, ki tudi staremu lovcu požene kri v lice in mu iztisne kaplje izpod klobuka. En korak, za košček sekunde prekasen, droben pok, če se ti utare pod nogo suhljad, če trči vejica ob puško — petelin te je začul — po vejah štropot — in tvoja pot je prazna.

Sprva je bil prostor zelo ugoden. Pripravne jase so se odpirale iz mraku in nama delale cesto. Toda prišli so jarki in kotanje. V njih snega na debelo. Da bi se jih ogibala? Vsak hip je dragocen. Torej naprej, naravnost do cilja, brez ovinkov! Da bi vsaj sren držal! — Drži. — Samo ponekod. — Drugod se udara do kolen. Sneg grozno zahrešči, da zagomazi po živcih do mozga. Noga — leva — do kolena v v snegu — desna dvignjena. Petelin premolkne. — Pet minut nobenega petja več. — Midva visiva v kotanji. Z desno nogo se ne smeš upreti, da ne zaškriplje sren. Leva noga omahuje. Če naju je zaslutil? Vendar . . . Krepko mlaskanje. — Bo. Je že zapel. Hitro nogo iz snega! — Na kolena! — Tri krepke sunke — iz kotanje sva, na robu čepiva, kakor okamnela upirava pogled v tla. In zopet: »plùk, plùk, plùk!« Na noge — pogled kvišku! Zagledala sva ga.

Na iztegnjeni roki stare bukve je stal — v tem hipu miren kot naslikana črna ptičja senca na sivo platno gostega mraka. Kakor bi nekaj sumil. Toda midva nisva trenila z očmi in dihanje je bilo brezslušno. Pa je visoko dvignil nogo in se izprehodil po veji s počasnim, teht-

nim korakom. Tako stopa kralj. Nato je iztegnil vrat in prisluhnil na levo, na desno, upognil glavo nizko pod vejo in iskal po tleh, pa jo zopet dvignil ter pogledal kvišku in iskal po strmini. Molk. Kdo bi govoril, kadar ima besedo kralj? In vendar on želi govorice. Vznejevoljen potrese bujno perje in se zamišljen sprehaja po veji.

»Kje ste kokoške — ljubice? Ali vaša glava še počiva pod kreljutjo na mehki pernici? Zori se, pa se ne gane-te? Ne slišite, kako se razlega pesem o ljubezni? Ali — vam je moja pesem prestroga, premoška? Ha, ve norice, mladcev čakate? Mladcev sladkogolkih?«

Petelin je obstal in poslušal z dvignjeno glavo.

»Ali morda res golči mladec, dolgovezni pevec? Neoprezni sladkač?«

Jezen je zagrabil s kljunom brsteče popje nad seboj in ga odlomil ter vrgel na tla.

»Strem te in pohodim, da bo krvavelo po mahu, če se drzneš . . . «

In je oprezoval z napetim vratom. Toda krog in krog grobni mir. Jeza je ugasnila, zopet je zaigralo srce, razprostrl je krasoto svoje obleke in zadonela je pesem.

»Vsaj še dvajset korakov,« sem tiho zaželel, ko sem se z velikansko stopinjo pognal naprej. Petelin je pel zdrže-ma, kakor bi si bil zamislil v nov napev, nama so se pa odsedali naskoki.

Še okrog tega grma! Samo pet korakov! Potem . . . Za grmom sva obstala zopet na snegu. Petelina so zastirale veje. Lovec me je vprašujoče pogledal. Okrenil je samo oči, z glavo ni ganil.

»Ne streljam v negotovost skoz gosto vejevje!« Tako so mu povedale moje oči.

Takrat je petelin zopet premolknil, obstal — povesil perut, sklonil glavo, kakor bi mislil težke misli. . . Mor-da misli o ljubezni? O ljubezni, katera edina ga oslepi, da ne vidi smrti, ampak vidi samo življenje! O tisti ljubezni, ki daruje sebe, da nasiti druge; ki iz srag lastne krvi zida otrokom hiše. Ki strada, pa ne čuti gladu, ki je psovana, pa ne sliši kletev, ki hodi preko grobov, pa se ne trese pred smrtjo! O tisti edini začetnici vsega velikega, ki lije v dušo moči, da umetniku ne odpade kist, dasi je padlo od zle roke blato na njegovo platno, o tisti mogočni ljubezni, ki sprejme kamen za kruh in kačo za ribo in vrne za kletev blagoslov.

Pozdravljena kraljeva ptica, ti simbol ljubezni, porodnice vse velikih dejanj od konca do konca sveta!. . .

Tedaj pa se je zgodilo nekaj, da sva oba zatrepetala. Pod lovčevo nogo se je udrl sneg: rèsk —. Na bukvi pa: štrof-štrof-štrof —. Petelin se je prepeljal. Videla sva samo črno črto, ki je izginila nad gozdom.

Moja na pol dvignjena dvocevka se je povesila in povesili so se še bolj lovčevi brki. Tako ga je bilo sram, da je potegnil klobuk na oči in mi ni pogledal v lice.

»Na svidenje, petelinček, april je še dolg!« S klobukom sem zamahnil proti kraju, kamor je izginila črna črta za petelinom.

Tedaj je šele spregovoril lovec France, ker je izprevidel, da se ne jezim.

»Vse sliši, hudir, sem rekel, in res je. Ta preklicani sneg.«

Z nogo je jezno cepetnil po srenu, ki se mu to pot ni udril.

»Kaj sedaj, gospod? Táko pot, pa zastonj!«

»No, pač ni bila zastonj! Petelina sva slišala in videla. Saj ni, da bi morala moriti. Lovec, ki gre samo zato na lov, da bi ubijal, ni lovec.«

»O gospod, to so besede!«

Lovec se je kljub žalosti veselo nasmehnil in sklenil roke na prsih kakor za molitev.

»To so besede, pravim. Ampak drug strelec bi me bil ozmerjal.«

»Takih strelcev ne vodite na petelina! — Ker nimate daleč domov od tod, lahko greste. Jaz pa pojdem vrh hriba in se vrnem po drugi strani.«

»Če je pa vaš namen tak, potem prosim takole: za vsako drevo vem, kjer navadno poje. Če se vam ne smilijo

stopinje, mahniva jo za njim. Utegnete danes še streljati.«

»Tudi prav!« — »Potem pa le kar!«

Lovec je naglo stopil po moj plašč in sva se obrnila navzgor. Vrh sedla mi je rekel, naj počakam. On da gre sam pogledat.

Razgrnil sem plašč na rdečo plahto cvetoče vrese in legel. Prav tedaj so šinili prvi prameni zarje na vzhodu in pokropili s škrlatom — ovčke — oblačke. Daleč, ne vem kje, se je oglasil s tankim, visokim glasom trikrat zapored žvižg ptička. Potem za hip odmor. Ko je zastavil četrtič in zapel melodijo, tedaj je udaril vesoljni zbor. Zapel je vsak grm, iz vsake drevesne krone se je drobila pesem. O, to ni bilo več petje ptičev, to je bila himna gore, za katero si je loza ubrala strune ob dnevu vstajenja.

Pred mano je stal lovec.

»Na tej strani se nič ne oglasi. Greva za beguncem!«

Ročno je zdrsnil po bregu v dolino, jaz pa za njim.

Šlo je dalje v strastnih skokih, brez poti gor in dol. Kadar sva plezala pod vrhe razritih žlebov, je lovec vselej snel klobuk in plezal naprej, na vrhu legel in opazoval. Troje grebenov sva prekobálila, troje hudih strmin preplezala, opraskana od robide in trnja, mokra na kolnih — o petelinu nič sledu. Meni se je zdel ta divji

pohod že kar nespameten. Toda strast je menda nalezljiva. Zato sem vztrajal.

»Če ga s tega grebena ne ugledam, potem ne vem . . . «

Tako je modroval lovec, ko sva lezla skoz močvirno korito, tepena od vej in trgana od gloga, da se popneva zopet kvišku. Lovcu se niso povесili samo brki, celo kraji njegovega klobuka so se zavihnili obupani navzdol.

Pod vrhom se je ozrl in skoro zarežal vame:

»Postojte!«

Sam je snel klobuk in plezal kakor kuna. Samo eno oko je dvignil po strani čez greben. Par trenutkov je motril prostranost.

Hipoma je pa odskočil in zdrsnil prav do mene.

»Na borovcu je! Daleč doli, sredi griča! Hitro navzdol, potem prek roba — o, streljali boste, stavim. . . «

Tedaj se je že drsal po rebri — jaz za njim. Kakor blazna sva drevela.

»Dovolj!« je velel zapovedovalno in se ustavil na kozji stezici.

»Od tod oprezno vprek na greben — pa ne boste več petdeset korakov od njega.«

Lisjak se ne more previdneje tihotapiti kakor sva midva. Niti ptiček na drevesu, pod katerim sva lezla, ni obmolknil. Ko sva brezslušno pripolzela do roba, sem, skrit za grmom, pogledal proti borovcu. Veja se je šibila in gugala, petelin je strigel poganjke in jih metal objestno

na tla. Ker je bil obrnjen od mene, sem lahko vstal, lovec pa je obležal pri mojih nogah.

Prav v istem hipu se je pa dvignilo sonce izza obzorja. Bogati žarki so se razlili po lesketajočem perju. Petelin je razprostrl krila, našopiril rep v pahljačo in se z veličastno kretnjo obrnil proti soncu. Glavo je globoko priklonil, dnevu v pozdrav, nato pa je iztegnil vrat in zapel — pesem vzhajajočemu soncu. Vzpričo krasnega prizora se mi je ustavljala roka, ko sem dvigal puško. Toda nestrpni moj spremljevalec je že priganjal: »Prižgite!«

Dobrava je jeknila. . .

Petelinu je klonila glava na prsi, kjer je začutil pekočo bolečino . . . Zadnja pesem — soncu, zadnji pogled — na to vroče srce . . .

Nato je omahnil.

Moje srce pa je prevzelo čustvo, v katerem je bila grenka kaplja. . .

www.omnibus.se/beseda

ISBN 91-7301-281-5